

Jolanta Karbowniczek  
Akademia Ignatianum w Krakowie

## Edukacja dla zrównoważonego rozwoju

Recenzja Programu nauczania  
dla klas I–III szkoły podstawowej  
*Zrównoważona szkoła*

– J. Guzowska E. Jagiełło, B. Kawalec, B. Kucharska,  
A. Paszkiewicz, A. Szumera, M. Szymańska,  
Wyd. PWSZ, Chełm, 2014.

Autorski program nauczania *Zrównoważona szkoła* przeznaczony do realizacji na etapie edukacji wczesnoszkolnej, wykazuje zgodność z aktualnie obowiązującą podstawą programową. Od 1 września 2014 r. został wdrożony do szkół chełmskich w ramach pilotażu. Program oparto na koncepcji Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju, teorii wielostronnego kształcenia W. Okonia oraz na nurcie konstruktywizmu społeczno-kulturowego J.S. Brunera.

Na strukturę programu składają się:

1. Wprowadzenie,
2. Uzasadnienie,
3. Cele kształcenia ogólne i szczegółowe,
4. Materiał nauczania,
5. Wskaźniki osiągnięcia celów kształcenia,
6. Strategie nauczania – uczenia się,
7. Uwagi wdrożeniowe,
8. Założenia ewaluacyjne,
9. Materiały źródłowe.

Autorki uwzględniają w programie interdyscyplinarność treści, indywidualizację procesu edukacyjnego, możliwości rozwojowe oraz specjalne potrzeby edukacyjne uczniów. Zgodnie z założeniami Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju dziecko staje się aktywnym uczestnikiem społeczeństwa, wnosi swój wkład w budowanie tu i teraz społeczeństwa, konkretnie zaznaczając swoją obecność w świecie. Koncepcja ta ukazuje ściśle zależności między środowiskiem, gospodarką i społeczeństwem. Edukacja dla Zrównoważonego Rozwoju jest odpowiedzią na narastający kryzys środowiska przyrodniczego i przekonanie o wprowadzeniu zmian w dziecięcych zachowaniach. Promuje ona zatem krytyczne myślenie, kształtuje aktywne postawy sprzyjające ochronie środowiska, uczestnictwo w procesach decyzyjnych, poszanowanie biologicznej różnorodności oraz propaguje holistyczny obraz zależności pomiędzy dzieckiem, dorosłym, społeczeństwem, przyrodą. Edukacja dla Zrównoważonego Rozwoju powinna być obecna w codziennym życiu i funkcjonowaniu dziecka – zabawie, nauce, pracy, rozrywkach, grach, etc., stanowiąc integralny element całego programu, a nie tylko być sprowadzona do przedmiotu oderwanego od jego zawartości. Kompetentnie zaprojektowany, realizowany i ewaluowany program kształcenia na rzecz Zrównoważonego Rozwoju stanowi ważny czynnik w kultywowaniu świadomości dziecka, jego wiedzy, wartości, kształtowaniu właściwych zachowań i nawyków oraz w stymulowaniu jego zdolności.

Teoria wielostronnego kształcenia, na której opierają się założenia programowe, polega na świadomej i celowej aktywności ucznia, w której współpracują procesy przyswajania gotowych wiadomości, odkrywania nowych wiadomości, przeżywania i działania. Szczególny akcent kładzie się na strategię nauczania – uczenia się poprzez odkrywanie, która polega na rozwiązywaniu problemów przez uczniów pod kierunkiem nauczyciela. Celem tego sposobu uczenia się jest rozwijanie aktywności, samodzielności, myślenia i pamięci logicznej, wyobraźni, motywów, zainteresowań. Przeżywanie to takie poznawanie, w którym uczeń nastawia się emocjonalnie, uczuciowo. Na tej drodze kształtuje się osobisty stosunek ucznia do poznawanej wiedzy, do jej wartości. Działanie polega na wiązaniu poznania z praktycznymi czynnościami uczniów. Każdej strategii przyporządkowane są odpowiednie metody. W toku realizacji tej teorii kształtują się cztery postawy – recepcyjna, badawcza, uczuciowa, orientacyjna. Uczeniu się przez przyswajanie sprzyja kształtowanie się postawy recepcyjnej, przez odkrywanie postawy badawczej, przez przeżywanie postawy uczuciowej i przez działanie postawy orientacyjnej. Kształcenie wielostronne uwzględnia rozwijanie wszystkich sfer osobowości ucznia: umysłowej, kinestetyczno-ruchowej, społecznej i emocjonalnej.

dziecku transfer procesów myślenia z jednego obszaru przedmiotowego do drugiego. Ma konstruktywnie budować „żywą” wiedzę o przedmiotach, które poznaje i będzie poznawało, wiążąc jej aspekty w przekroju horyzontalnym i wertykalnym, doskonaląc zdolności analityczne, krytyczne i pamięciowe w postrzeganiu siebie, drugiego człowieka i świata. Uczenie się przez odkrywanie to strategia niezwykle wartościująca proces zdobywania wiedzy przez dziecko. W logicznym, dialektycznym i metodycznym konstruowaniu wiedzy i rozwijaniu umiejętności posługiwania się nią, ważną rolę odgrywa „uprawianie aktywności kulturowej”. Autorki zaproponowały w prezentowanym programie model Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju, który uwzględni trójpodział treści z zakresu: ekonomii, środowiska i społeczeństwa. Następnie biorąc pod uwagę „krzesło zrównoważonego rozwoju” Macera ujęły treści edukacyjne w cztery obszary: ekonomiczny, społeczny, kulturowy, ekologiczny. W programie występują także ścieżki tematyczne wokół każdej edukacji oraz propozycje metod badawczych, projektów edukacyjnych, happeningów, skutecznych technik oraz form organizacyjnych. Priorytetowym celem programu „Zrównoważona Szkoła” jest „kształtowanie kompetencji przyszłości, czyli wiedzy, umiejętności i postaw koniecznych dla świadomego, odpowiedzialnego za siebie i swoje otoczenie młodego człowieka. Kompetencje przyszłości mają mu pomóc w życiu dorosłym wdrażać poznane zasady”.

Autorki kładą nacisk na rozwijanie krytycznego myślenia oraz angażowanie się w rzeczywiste działania. Uczniowie stają się zatem odpowiedzialni za proces uczenia się i procesy społeczne, w których uczestniczą. Materiał nauczania uwzględnia zakres podstawowy i rozszerzony (zasada stopniowania trudności). Został on podzielony na cztery interdyscyplinarne filary: kultury, społeczeństwa, ekonomii, ekologii, którym podporządkowano poszczególne obszary edukacyjne:

- filar kultury: edukacja polonistyczna,
  - język obcy nowożytny,
  - edukacja muzyczna,
  - edukacja plastyczna,
- filar społeczeństwa: edukacja społeczna,
  - etyka,
- filar ekonomii: edukacja matematyczna,
  - edukacja techniczna,
  - zajęcia komputerowe,
  - edukacja ekonomiczna,
- filar ekologii: edukacja przyrodnicza,
  - wychowanie fizyczne,
  - edukacja zdrowotna.

W programie „Zrównoważona szkoła” wprowadzono elementy edukacji ekonomicznej, aby podnieść poziom świadomości ekonomicznej społeczeństwa. Potrzeby codziennego życia wymagają wykreowania przedsiębiorczego myślenia u dzieci oraz dochodzenia do wiedzy poprzez działanie. Treści kształcenia wykazują kompatybilność z Edukacją na rzecz Zrównoważonego Rozwoju. Powinny być realizowane poprzez uwzględnianie następujących strategii nauczania – uczenia się:

- motywowanie uczniów do działania, odkrywania, eksperymentowania;
- konflikt poznawczy czyli ujawnianie wstępnych pomysłów, wiedzy i doświadczenia (swobodne rozmowy, giełda pomysłów, gry dydaktyczne, drama, inscenizacja);
- rekonstrukcja czyli włączanie ucznia w obserwację zjawisk, eksploatację, eksperymentowanie, doświadczenie itp.;
- zastosowanie nowych informacji, wiedzy i umiejętności w rozwiązywaniu problemów eksperymentalnych, kreatywnego opisu zjawisk, dyskusji, dramy, happeningów, projektów;
- przegląd pomysłów i poglądów uczniów czyli podsumowanie, porównanie, zastosowanie.

W końcowym etapie konstruowania programu „Zrównoważona Szkoła” występują założenia ewaluacyjne i sposoby oceniania. Te pierwsze są zorientowane na rozwój ucznia (diagnoza, prognoza, wskazanie potencjałów rozwojowych). Narzędziami ewaluacyjnymi są jednostopniowe i wielostopniowe testy. Oprócz typowej formy oceniania – bieżącej i opisowej – Autorki proponują ocenianie kształtujące oraz monitoring osiągnięć uczniów.

Propozycja programu jest innowacyjna, odmienna od typowej, często „schematowo” ujętej struktury, występującej w wielu innych tego typu dokumentach, budzi ciekawość i zainteresowanie, a także stanowi bogatą wartość poznawczą. Interdyscyplinarny charakter poszczególnych filarów wprowadza uczniów w poszukiwanie problemowych rozwiązań opartych na samodzielnych badaniach, uczy ukazywania uczniom scalonego obrazu świata, pobudza do zdobywania doświadczeń poprzez działalność. Konstrukcja programu prezentuje wysoki poziom pod względem jakościowym i świadczy o dużych kompetencjach jego Autorów.